

En skole av liv, omringet av krig

På en skole på landsbygda i Afghanistan, i et område som syder av Taliban, lærer en lege landsbyjenter å redde liv. I det skjulte underviser hun dem i fred og kvinneverettigheter, mens jenteskoler blir bombet og brent ned rundt dem.

Tekst Kristin Solberg, journalist og forfatter

Faren hennes døde da hun var 12 år, bærende på livsfarlige hemmeligheter, i en annen krig. Siden fant hun hans dagbok, en etterlevning av ham. Der sto det lite om hva han selv drev med, med det var tydelig hva han ville for henne.

«Datteren min må bli lege,» sto det. «Hun må jobbe for Afghanistans fattige, helst på landsbygda.»

Mer enn to tiår senere, var det akkurat det doktor Khadija gjorde, klar over at det kunne koste henne livet.

Jeg møtte henne for første gang sommeren 2011, på en jordmorskole gjemt bak høye murer og piggetråd i Maidan Shahr, en småby i en dal mellom fjellene i Wardak. I provinsen ble Taliban stadig sterkere, de kontrollerte nå det meste av området. I Maidan Shahr var de spesielt sterke etter solnedgang. Skyggemyndighetene, ble de kalt. De leverte et nattbrev med en trussel her, krevde penger der, drepte dem de anså som forrædere et tredje sted. På landsbygda rundt byen ble jenteskoler stadig bombet, brent ned eller truet til å stenge.

Men bak murene blomstret roser og solsikker, og 50 unge landsbykvinner mellom 17 og 24 år lærte ferdigheter som skulle redde liv.

I krigen er døden alltid til stede, selv når livet begynner. I Afghanistan, der krigen har rast i mer enn tre tiår, er mødre- og barnedødeligheten en av de høyeste i verden. Sommeren 2011, da jeg begynte på boken *Livets skole* om jordmorskolen i Wardak, døde ett av fire barn før det fylte fem år – totalt 550 barn hver eneste dag. Én afghansk kvinne døde i barsel hver halvtime. For en afghansk kvinne var det 200 ganger større risiko for at hun skulle dø av graviditets- eller fødselsrelaterte komplikasjoner enn av kuler eller bomber.

Barna dør av diaré, infeksjoner og lungebetennelse. Mødrene dør fordi klinikker ikke finnes eller fordi veien dit er stengt, fordi de ikke har tilgang til prevensjon, fordi helsen deres skranter etter altfor mange fødsler og for lite næringsrik mat. De dør fordi de alltid blir nedprioritert. De dør fordi krigen tar liv også med andre midler enn kuler og bomber.

For å redusere problemet er det de

siste årene blitt utdannet nesten 3000 jordmødre – i et land der det tidligere bare fantes noen titall. De utdannes ved skoler som den i Wardak, som er drevet i et samarbeid mellom den norske og den svenske Afghanistankomiteen. Jordmødrene har reddet liv i et land som jevnlig kalles verdens verste for kvinner – der halvpartene av jentene aldri får se innsiden av et klasserom, der mange blir psykisk, fysisk eller seksuelt mishandlet. De jobber i et helsevesen i et av verdens fattigste land, et helsevesen som ligger i ruiner eller er helt fraværende i mange områder. Men de gjør likevel en stor forskjell, og de har klart å bidra til å redusere mødre- og barnedødeligheten.

Elevene rekrutteres fra landsbygda, fordi det er der de skal jobbe etter endt utdanning. Ingen byjente vil jobbe på den underutviklede, krigsherjete landsbygda, derfor hentes jenter fra landsbyene til et toårig jordmorkurs, før de returnerer til hjemstedene med ferdigheter som skal redde liv. Mange av elevene på jordmorskolen i Wardak hadde gått på skolen til femte, sjette eller sjuende klasse – likevel en relativt

UTDANNING: Kvinner fra landsbygda lærte å jobbe som jordmødre på jordmorskolen i Wardak i Afghanistan. Deres kunnskap redder liv i et land hvor mange kvinner dør i barsel. Foto: Kristin Solberg.

høy utdanning i et land der kun fire prosent av jentene når videregående. Så var skolegangen deres blitt avbrutt – fordi skolen ble bombet av Taliban, fordi skoleveien var for lang og for farlig, eller fordi det ikke fantes noen skole. Da de ble tatt inn på jordmorskolen fikk de en ny sjanse til en utdanning – til å «bli noe» som de alle drømte om – og de grep den for alt den var verdt.

Doktor Khadija, sjefen for jordmorskolen, hadde en visjon: «Jeg vil ikke bare utdanne jordmødre,» sa hun.

«Jeg vil utdanne gode mødre, fredsambassadører, kvinneverktighetsaktivister og rollemodeller for landsbykvinner.»

Derfor underviste hun også elev-

Fred og kvinneverktigheter var kontroversielt i en by omringet av opprørere, og doktor Khadija var klar over at det hun gjorde, kunne koste dyrt.

«En afghansk kvinne døde i barsel hver halvtime.»

ene i hemmelighet om fred og kvinners rettigheter. Det var helt nye emner for dem. Få var noensinne blitt fortalt at de hadde rettigheter.

«Moren min sier at hvis jeg drar til Wardak, kommer jeg til å dø,» sa hun. «Men vi skal alle dø en dag. Om det skjer i Wardak eller i Kabul, spiller

NY KUNNSKAP: Kvinner på seminar for å lære om sine rettigheter. Foto: Kristin Solberg.

PÅ SKOLEN: Kristin Solberg, forfatter av Livets skole, sammen med noen av elevene ved jordmorskolen i Wardak. Foto: Sparghai Baseer.

ingen rolle for meg.» Hun hadde forsonet seg med sin egen dødelighet, den skremte henne ikke, men hun ønsket det hun kalte en «god død». Hun ville for all del ikke bli tatt til fange av opprørere og krigsherrer.

Den høsten begynte hun å skrive ned sine egne historier, slik at hvis hun en dag ikke kom hjem, skulle hennes barn vite hvem hun var, hva hun gjorde og hva hun ville.

Det neste halvannet året dro jeg regelmessig med doktor Khadija til jordmorskolen. Vi kjørte fra Kabul på ringveien mot Kandahar, forbi brune, bare fjell, forbi hus av gjørme og strå som gled umerkelig inn i sine omgivelser.

Sjåføren vår fjernet alltid CD-ene med persisk popmusikk og folkesanger fra bilen, i tilfelle vi skulle bli stanset av opprørere langs veien. Jeg var kledd i en lyseblå burka, som skjulte at jeg var utlending på et sted der utlendinger ikke lenger er velkomne, der de risikerer å bli drept eller bortført. Burkaen ble min usynlighetskappe: I øyeblikket jeg dro den nedover hodet, ble jeg

forvandlet fra en alle så, til en ingen la merke til. På vei til jordmorskolen gjorde det forhatte nylonplagget meg tryggere.

Dagen før jeg dro, skjedde alltid det samme. Utover ettermiddagen fikk jeg feber. Hodet verket, som om jeg hadde en gryende influensa. Det var som om kroppen min ville gi meg en unnskyldning til å bli hjemme. Jeg sov alltid dårlig om natten, noen ganger nesten ikke i det hele tatt.

I bilen, med burkaen over hodet, tittet jeg ut gjennom gitteret som kastet et lyseblått skjær over verden. Jeg var kvalm, kjente lukten av min egen redsel i neseborene, så etter ulovlige kontrollposter, aldri sikker på hva som ventet rundt neste sving.

«Ikke dra,» sa sikkerhetseksperter, soldater, venner. «Wardak er farlig.»

Så tenkte jeg på jordmødrene, på deres mot, på det de arbeidet for. De risikerte sine liv bare ved å være på skolen. De var villige til å ofre alt for å redde andre, og de gjorde det uten å blunke.

Så jeg fortsatte å dra.

Doktor Khadija brukte ikke burka.

Hun hadde fått nok av plagget på Taliban-tiden på 1990-tallet, som riktignok hadde vært lettere for henne enn for de fleste andre kvinner. På en tid der jenter og kvinner ikke fikk lov til gå ut av huset uten en burka og et mannlig familiemedlem, der de ikke fikk gå på skole eller jobbe utenfor hjemmet, fikk hun studere. Forbudet mot kvinners utdannelse krasjet med forbudet for kvinner om å oppsøke mannlig lege, og myndighetene innså at de måtte gjøre et unntak for kvinnelige medisinstudenter. Hver dag i fem år gikk Khadija til sykehuset i hemmelighet, skjult under en burka. Da Taliban falt i 2001, tok hun den av, og hun hadde nektet å bruke den siden.

Ti år senere sa hun at hvis hun fikk valget mellom burka og fred, eller ingen av delene, ville hun helt klart velge burka.

På skolen ble jeg kjent med jentene og deres historier. Jeg møtte Nilab, den første jenta i sin familie som kunne lese og skrive. Som mange av de andre jentene, gikk hun på skolen i hemmelighet, skjult for landsbyen og slektninger. Men

JORDMORSKOLEN: Slik så skolen i Wardak ut, før den ble ødelagt av en bombe i 2012. Foto: Kristin Solberg.

hemmeligheter varte sjelden lenge på landsbygda, og etter hvert fant Taliban ut om hennes skolegang. De pågrep broren hennes og truet med å drepe ham hvis han ikke hentet henne hjem. Han gjorde som de sa, men var villig til å ofre alt for å få henne tilbake.

Jeg møtte Malalai, en av de smarreste jentene i klassen. Midt i studietiden hadde hun reddet en mor og en baby som sto fast i kryssilden mellom Taliban og soldater. Fødselen var startet, men på grunn av kampene nådde ikke kvinnen frem til sykehuset. Malalai hørte skrikene og gikk for å hjelpe. Med Malalais hjelp fødte kvinnen en sønn i baksetet av bilen. Malalai sendte mennene i familien ut for å kjøpe et barberblad, slik at hun kunne kutte navlestrengen. «Jeg var glad, men også trist,» sa hun. «Det første en nyfødt baby skal høre, er navnet til Allah. Det første denne babyen hørte, var lyden av kuler og eksplosjoner.»

Malalai var gift med en mann som jobbet på byggeplassene i Iran for å tilbakebetale lånet han hadde tatt for å få råd til brudeprisen da de giftet seg. De andre elevene sa at han hadde tatt

en ny kone i Iran, men Malalai gikk med hevet hode gjennom skolegården og latet som ingenting.

Jeg møtte Shagufa med det skjeve smilet, som i tillegg til å lære å redde liv, allerede hadde tatt et. Der ute et sted, utenfor skolemurene, fantes noen som ville hevne seg ved å ta hennes.

Og jeg møtte Asma, bestyreren for studenthjemmet, som var giftet bort som 12-åring og som ønsket seg skilsmisse mer enn noen annet. Det var hun som var sammen med elevene om natten,

«Jeg var kvalm, kjente lukten av min egen redsel.»

etter at mørket senket seg over Maidan Shahr og skyggemyndighetene kom frem. «Nesten hver dag hører vi lyden av raketter. Men det er ingenting for elevene. De er vant med krig,» sa hun.

Gjennom skoleåret så jeg hvordan de vokste, ikke bare som jordmødre, men også som kvinner. Hvordan doktor Khadija forvandlet dem fra usikre landsbyjenter til rollemodeller som

skulle spre seg som gode tentakler fra jordmorskolen til landsbyene, der de virkelig skulle gjøre en forskjell.

Det var en skole av liv, omringet av så mye død.

En fredag i november 2012 fikk doktor Khadija en telefon med dårlige nyheter.

Jordmorskolen var blitt bombet av Taliban. En lastebil fullastet med eksplosiver hadde ødelagt på sekunder det hun hadde bygget opp i løpet av mange år.

Vi dro til Wardak en siste gang. Skolen var redusert til støv og brukne murstein. I ruinene lå en rosa plastsandale, en lilla kam, en bamse, en notatblokk. Med sunkne skuldre og gråten i halsen inspiserte Doktor Khadija skadene. Så snudde hun seg til meg.

«Å falle er ikke å bli overvunnet,» sa hun. «Å bli overvunnet er ikke å reise seg igjen» ■